

ALLA BARNES RÄTT TILL KOMMUNIKATION I FÖRSKOLAN

– EN STUDIE MED FOKUS PÅ TAKK

Grund
Pedagogiskt arbete

Sara Kjell
Linn Larsson

2017-FÖRSK-K30

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Förskolläraryrket (210hp)

Svensk titel: Alla barns rätt till kommunikation i förskolan – En studie med fokus på TAKK

Engelsk titel: All children's right to communication in preschool – A study focusing on SSE

Utgivningsår: 2017

Författare: Sara Kjell och Linn Larsson

Handledare:

Examinator: Susanne Klaar

Nyckelord: Kommunikation, förskola, språkutveckling, AKK, TAKK

Sammanfattning

Syfte

Syftet med studien är att genom intervjuer ta reda på hur pedagoger på flera småbarnsavdelningar med barn i åldrarna ett till tre år arbetar med barns kommunikation, språkutveckling samt om de använder TAKK och hur de i sådana fall arbetar med det.

Bakgrund/tidigare forskning

Tidigare forskning kring kommunikation, språkutveckling och TAKK (tecken som alternativ och kompletterande kommunikation) presenteras. Många forskare nämner att en viktig del kring ämnet språk/kommunikation är allas rätt till kommunikation. Det sociokulturella perspektivet ligger till grund för studien och kommer presenteras närmare under tidigare forskning.

Metod

Studien grundar sig i en kvalitativ metod och intervju är det aktuella undersökningsverktyget för att få svar på syfte och frågeställningar. I studien ingick nio pedagoger från två olika förskolor.

Resultat

Resultatet visar hur pedagogerna arbetar med kommunikation, språkutveckling och TAKK i förskolan. Vilka olika arbetsmaterial som används i de två förskolorna och hur de använder dem. Exempelvis böcker, sånger, rim och ramsor. Det framkommer även mer specifikt hur pedagogerna arbetar med och tänker kring TAKK.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
SYFTE	2
Frågeställningar	2
TIDIGARE FORSKNING	3
Kommunikation	3
Språkutveckling och didaktik	4
Sociokulturellt perspektiv	5
Tänkande och språk.....	5
Kommunikation och samspel.....	5
Utveckling.....	6
Alternativ och kompletterande kommunikation	6
Tecken som alternativ och kompletterande kommunikation	7
Svenska som andraspråk.....	7
METOD	8
Val av metod	8
Urval	9
Genomförande	9
Pilotstudie	10
Utförande av intervju	10
Reliabilitet och validitet	11
Etiska överväganden	11
Analys och bearbetning	12
RESULTAT	12
Förskolläraernas arbete med barns språkutveckling	12
Trygghet och närvarande pedagoger	12
Vikten av ett rikt talspråk.....	13
Språkutvecklande arbetsmaterial	13
TAKK som verktyg	14
Trygghet i sin identitet	14
TAKK för barn med svenska som andraspråk.....	14
Situationer där TAKK används	15

Fördelar och nackdelar med TAKK	15
DISKUSSION	16
Resultatdiskussion	16
TAKK som redskap.....	18
Metoddiskussion	20
Didaktisk reflektion	21
Förslag till fortsatt forskning.....	22

INLEDNING

Kommunikation utgör en stor del i barns utveckling och är någonting som sker dagligen i förskolans verksamhet. Vi har valt att skriva om kommunikation och TAKK då det är ett aktuellt ämne i förskolans verksamhet. Det finns många olika sätt att kommunicera på utöver talspråket. Att kommunicera innebär att göra sig förstådd på olika sätt via olika metoder. Genom kroppsspråk, gester och mimik kan vi göra oss förstådda och därmed underlätta kommunikationen med andra människor. Svensson (2009) beskriver att talspråket är sammankopplat och föränderligt som består av tecken och symboler, detta gör det möjligt att använda språk på olika sätt. Språk har främst en social funktion och är en viktig del för vårt tänkande, då tänkandet påverkas när vi kommunicerar med andra. Det är en mänsklig rättighet att kommunicera och enligt *Läroplan för förskolan* (Lpfö 98 rev. 2016) ska förskolan vara en social plats som erbjuder en miljö för att ge barn utrymme att kunna utveckla sina sociala och kommunikativa kunskaper.

För de yngre barnen kan TAKK (tecken som alternativ kompletterande kommunikation) vara ett hjälpmedel för att underlätta kommunikationen innan talspråket utvecklats. Forskare menar att det är enklare att använda sina händer och teckna än att tala. Att tala är en motoriskt komplex process där många olika delar i munnen måste samarbeta för att det ska hända någonting (Tonér 2016). TAKK är ett verktyg som används främst för barn med någon form av utvecklingsstörning eller olika former av talsvårigheter. I dagens samhälle använder många pedagoger detta som ett komplement till alla barns språkutveckling för att förtydliga kommunikationen. Tonér (2016) nämner att pedagogerna behöver ha en bred repertoar av erfarenheter och kunskap för att kunna uppfylla barnens behov och att kunna möta alla barn där de är i sin utveckling. TAKK kan vara till stor hjälp för alla barn oavsett utvecklingsnivå. Därför är det viktigt att pedagogerna är medvetna om och lyhörda för olika tillvägagångssätt och om alternativa kommunikationssätt som kan gynna barns språkutveckling. Genom detta blir verksamheten mer förberedd för att möta varje barn. Ett av förskolans uppdrag är enligt Lpfö 98 (rev. 2016) att ge barn en början på det livslånga lärandet och detta gäller alla barn som vistas på förskolan och därför ska verksamheten anpassa för alla barn oavsett deras olika behov.

Vi båda har ett intresse för barns kommunikation och språk då det är någonting som pågår ständigt i arbetet med barn i förskolan. I arbetet med de yngre barnen i förskolan kommunicerar man inte lika mycket via talspråk, man använder sig oftast av andra typer av språk. I utbildningen läste vi en kurs om specialpedagogik där AKK (alternativ och kompletterande kommunikation) presenterades och där TAKK lyftes fram som en metod inom AKK. Under denna kurs väcktes vårt intresse för TAKK som kommunikationsverktyg. Vi upplever att kunskapen om hur TAKK kan användas i verksamheten är liten och att det finns begränsad tillgång till forskning om TAKK. Därför anser vi att detta är ett relevant ämne att undersöka.

SYFTE

Syftet med studien är att genom intervjuer skapa kunskap om hur pedagoger på flera småbarnsavdelningar med barn i åldrarna ett till tre år arbetar med barns kommunikation och språkutveckling med specifikt fokus på TAKK.

Frågeställningar

Hur arbetar pedagogerna med barns kommunikation och språkutveckling?

Hur och när arbetar pedagogerna med TAKK?

TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning om kommunikation samt olika hjälpmedel som kan användas för att underlätta kommunikationen. Studiens utgångspunkt är det sociokulturella perspektivet, det kommer här under förklaras närmare.

Kommunikation

Grunden till samspel med andra människor är kommunikation. Genom att kommunicera skapas möjligheter att förstå andra människor och deras samspel med andra (Svensson Höstfält 2011). Communicare är det latinska ordet för kommunikation vilket betyder att göra gemensamt (Tonér 2016). Westerlund (2009) beskriver att man kan kommunicera både medvetet och omedvetet samt att det krävs en sändare och mottagare för att det ska kunna bli en kommunikation. Heister Trygg och Andersson (2009) nämner även de att kommunikation sker i samspel mellan två parter, medvetet eller omedvetet. De förklarar att i kommunikation finns det en sändare som delar med sig av information av något slag och det är upp till mottagaren att tolka den informationen. Tonér (2016) beskriver att kommunikation är en mänsklig rättighet oavsett vilka förutsättningar man har. För att utveckla en kommunikativ förmåga menar hon att det krävs ett meningsfullt och gemensamt samspel mellan två parter där en lär ut och den andra lär in.

Bauer (2007) beskriver att i hjärnan finns så kallade neuronät som är ansvariga för människans språkproduktion. Dessa nät sitter på samma ställe som de neuroner som är rörelsestyrande, så kallade spegelneuroner. Språket och de rörelsestyrande spegelneuroner kan ses som identiska. Människans motoriska system i hjärnan har utvecklat det språk vi använder.

Heister Trygg och Andersson (2009) förklarar att kommunikation inte endast består av det talade språket. De nämner att talet endast utgör cirka tio procent av den sammanlagda kommunikationen. Även Tonér (2016) nämner att språk inte bara innehåller det talade språket utan det kan visas på andra sätt såsom tecken eller symboler. Hon förklarar vidare att förmågan till kommunikation utvecklas redan i spädbarnsåldern då de små barnen kommunicerar via blickar och leenden. Heister Trygg (2012) beskriver att det därför inte handlar om att de behöver lära sig att kommunicera utan de ska ges möjlighet att utveckla sin kommunikationsförmåga. Hon förklarar vidare att kommunikationen alltid kan förbättras hos både vuxna och barn. Kommunikation är en stor del av förskolans verksamhet och det är pedagogernas ansvar att ge alla barn olika möjligheter att kommunicera på. Enligt Lpfö 98 (rev. 2016) har förskollärarna ansvar för att arbetet med barnen utförs så att alla barn får möjlighet att utvecklas och stimuleras i sina kommunikativa och sociala förmågor. Öhman (2003) förklarar att det är viktigt att pedagogerna skapar en trygg kontakt med barnen där de får möjlighet och utrymme att samspela. När barnet känner sig säkert och befinner sig i en uppmuntrande miljö skapas förutsättningar för att barnet ska kunna få möjlighet att uttrycka sig. Små barn har en begränsad erfarenhet av det talade språket och för att kompensera detta kommunicerar de via kroppsspråk. Enligt Lpfö 98 (rev. 2016) är det förskollärarnas ansvar att anpassa verksamheten så att alla barn, oavsett vilket stöd de är i behov av, får möjlighet att utvecklas i sin kommunikativa förmåga.

Språkutveckling och didaktik

Westerlund (2009) menar att det behövs en förståelse för ordens betydelse innan allt språk kan ta fart. Har man inte förstått ordens betydelse blir de endast tomma upprepningar, alltså att barnen bara härmar det de hör och ser. Hon förklarar att orden inte betyder någonting eftersom barnen inte kopplar dem till dess innebörd. Hwang och Nilsson (2011) styrker detta genom att beskriva att barn kommer till en ny nivå i utvecklingen där de kan koppla ord till mening. Meningen av ordet kan då i sin tur kopplas till barnets egna erfarenheter när språkutvecklingen sätter igång. Detta bidrar till att barnet lättare kan kommunicera med andra och kan därmed utbyta sina erfarenheter och tankar med andra.

Norling¹ (2015) har i sin avhandling utgått från att utveckla kunskap om social språkmiljö på förskolan, hur personalens engagemang ser ut, vilka strategier de har och deras förhållningssätt, det har hon gjort genom fyra delstudier. I studierna använde hon sig av enkäter, observationer och fokusgruppsintervjuer till de tre första delstudierna och till den fjärde använde hon videoobservationer. Det hon har fått fram är att de i leken ofta delar upp barnen i mindre grupper för att det sociala samspelet mellan barnen ska bli bättre. Observationerna visar att pedagogerna är med i leken olika mycket och att leksakerna de tar fram varierar för att hjälpa barnen i deras språkutveckling. Det framkommer också att pedagogerna är lyhörda och ser till barnens intressen då de anpassar aktiviteter efter det. I enkäterna som personalen besvarat kommer det fram att de använder sig mycket utav sång och musik, gester och ett varierat språk. Pedagogerna i studien anser att det är viktigt att använda även de svåra orden i böckerna som de läser för barnen för att de tillslut får förståelse även för de orden. Norling (2015) menar att detta bara är ett exempel på medvetet arbete med barns språkutveckling.

Iverson och Goldin-Meadow² (2005) har studerat barns användande av gester i kommunikationen. Deras mål med studien var att ta reda på om användandet av gester är kopplat till barns språkutveckling. I studien ingick 10 engelsktalande barn mellan 10-24 månader gamla vars språkutveckling befann sig i övergången mellan att kunna enstaka ord till att sätta ihop dem till tvåords kombinationer. Barnen observerades i genomsnitt åtta gånger i 30 minuter per tillfälle en gång i månaden under en period över åtta månader. Studien visar att gester är nära relaterat till språkutvecklingen. De nämner att de gester barn lärt sig som små ofta är kopplade till de ord de lär sig först, alltså till deras verbala ordförråd och att gester även har en nära koppling till barnens förståelse för ordens betydelse. Svensson Höstfält (2011) nämner att kroppsspråk är enklare att minnas än det talade språket och utgör cirka 65 procent av det vi minns från sändarens budskap i kommunikationen. Iverson och Goldin-Meadow (2005) beskriver att de gester barn använder tidigt i sin språkutveckling ger dem ett sätt att kunna göra sig förstådda på och utbyta information på ett annat sätt än det verbala talspråket. Gester kan vara en grund för barns framtida språkutveckling. Alla 10 barn som deltog i studien använde enstaka gester för att beskriva föremål i flera månader innan de började använda tvåords benämningar. Undersökningarna visar att det är vanligast att barnen producerar en gest eller ett tecken för ett specifikt föremål innan de kan uttrycka ett ord verbalt för det föremålet. Ett exempel de ger från sin undersökning är att barn kan peka på ett glas och säga "mitt" och så småningom kommer de att utveckla detta och då peka på föremålet samtidigt som de säger "mitt glas".

---

¹ Sökmotor: Primo Sökord: Kommunikation, Förskolan, Språkutveckling, Språkmiljö

² Sökmotor: Primo Sökord: Language development, Gestures, Communication

Sociokulturellt perspektiv

Lev Semjonovitj Vygotskij är grundaren till det sociokulturella perspektivet. Grunden till detta perspektiv är enligt Säljö (2000) att människan är en biologisk varelse som är uppbyggd med vissa förutbestämda förutsättningar. Dessa förutsättningar innefattar både fysiska och psykiska resurser. Säljö (2005) nämner att Vygotskij beskriver människan som en social varelse som utvecklas i det sociala samspelet med andra. Språket är ett viktigt verktyg som används i samspel för att kunna utbyta erfarenheter och dela med sig av kunskaper. Detta kan förklaras genom att språket blir ett verktyg på samma sätt som en pensel är ett verktyg när man målar. Målarfärgen som används kan förklaras som personens tankar, penseln behövs som verktyg för att ge uttryck för dessa tankar. En grundtanke i det sociokulturella perspektivet är att dessa resurser skapas och delas i kommunikation med andra. Kommunikationsutvecklingen är alltid pågående och därmed aldrig avslutad (Säljö 2000).

Tänkande och språk

Språk kan förklaras som kopplingen mellan det som sker på utsidan och det som sker på insidan, alltså kommunikation och tänkande. Språket medieras och blir grunden för vårt tänkande och vår kommunikation. Vårt tänkande är en process som pågår inom oss, som ingen utomstående kan se eller komma åt. Kommunikation är däremot en process som är tillgänglig för andra att se och ta del av. Genom kommunikation kan människor ta del och dela med sig av sina samt andras tankar. Intersubjektivitet är ett uttryck som används inom det sociokulturella perspektivet och som kan förklaras genom att via kommunikation kan en person se vad en annan person ser i ett problem och tvärtom (Säljö 2000).

Barnet blir genom språk en sociokulturell varelse. Språk utgör en stor del i den sociokulturella utvecklingen, redan som litet barn samspelar det med andra i sin närhet. Barn kommunicerar via kroppsspråk och blickar med mera, däremot utgör talspråket den största och mest effektiva delen i kommunikationen (Säljö 2005). Språk kan förklaras som en process under utveckling, språk och andra uttrycksformer samarbetar med varandra. Bild och språk är två av flera olika teckensystem, de är en form av mediering som behövs för att kunna uttrycka sig och förstå sin omvärld. Kroppsspråk såsom gester, mimik och ögonkontakt samarbetar med den språkliga kommunikationen i olika former när vi kommunicerar (Säljö 2014).

Kommunikation och samspel

Säljö (2000) förklarar att i kommunikativa situationer får barn ta del av andras erfarenheter och kunskaper. I ett sociokulturellt perspektiv är det genom kommunikation som barn får ta del av mänskligt lärande och utveckling. Barn lär sig vad som är viktigt att ta vara på i sociala sammanhang och hur man kan agera i olika situationer. Säljö (2000) beskriver begreppet kunskapstradering som att man utbyter kunskap med någon annan, det är någonting som sker omedvetet i kommunikativa samspel. Kunskapstradering är något som skett i alla tider och det är någonting som det vardagliga samspelet bygger på. Samtal som sker i vardagen är bland de viktigaste samtalen som äger rum för kommunikativt lärande. Säljö (2005) förklarar att när barn interagerar med andra människor utsätts de för och kan ta till sig olika sätt att tänka och agera. Säljö (2005) menar att Vygotskij ansåg att det är i sociala sammanhang som lärande uppkommer. Då barn får ta del av andra människors sätt att resonera och kommunicera med andra är möjligheterna stora att de tar till sig och lär sig. Människor tar del av fysiska och intellektuella redskap och genom att lära sig och hantera dessa används ett uttryck som inom det sociokulturella perspektivet kallas appropriering. För att kunna förstå lärande ur det sociokulturella perspektivet behöver vi alltså sätta oss in i hur människor approprierar dessa olika redskap i vardagen.

Utveckling

Den proximala utvecklingszonen är ett stort begrepp inom det sociokulturella perspektivet. Den kan förklaras som en zon där den lärande befinner sig fram till det att personen behärskar kunskapen självständigt. Förskolan är en plats där många sociala aktiviteter äger rum och där barnen möts av begrepp och kunskaper de normalt sett inte möts av hemma. Den proximala utvecklingszonen visar de kunskaper som finns utanför personens erfarenhetsvärld. Det finns kunskaper som personen erövrat samt kunskaper som personen ännu inte erövrat och därmed befinner sig i utvecklingszonen. När vissa kunskaper är erövrade är personen också nära att erövra nya närliggande kunskaper (Säljö 2005).

Kommunikation och praktisk verksamhet är inte helt olika, Säljö (2000) beskriver det som att det är två former av kommunikation som är sammankopplade och som samarbetar i vår vardag. Han berättar att ord och handlingar är sammankopplade och används tillsammans och är förutsättningar för varandra.

Alternativ och kompletterande kommunikation

Som tidigare nämnts är kommunikation en mänsklig rättighet. Heister Trygg & Andersson (2009) förklarar att det borde vara en självklarhet för alla människor att kunna kommunicera. Det har tagits fram många olika kommunikationssätt som exempelvis alternativ och kompletterande kommunikation (AKK), dessa har utvecklats under årens gång men människor som har svårigheter med kommunikation är och har länge varit en åsidosatt grupp. Heister Trygg & Andersson (2012) beskriver vidare att personer som har svårigheter med tal och språk är i behov av andra kommunikationsmöjligheter. Trots att det är personen som är i behov av AKK som är i centrum så är personerna runt omkring en viktig del för att kommunikationen ska fungera. Det handlar om att omgivningen behöver förstå och tolka vad personen vill uttrycka och förmedla. AKK är ett hjälpmedel för de personer som på något sätt har svårigheter med den språkliga förmågan eller med talet (Heister Trygg 2012). En del barn lär sig snabbare än andra och genom att underlätta för de barn som behöver lite mer tid på sig är alternativa kommunikationsmöjligheter som Tonér (2016) beskriver det ett kraftfullt komplement till det talade språket. Svensson Höstfält (2011) beskriver att man brukar ta hjälp av en logoped för att ta reda på om en person är i behov av kommunikationsstöd och i sådana fall undersöka vart bristerna finns, logopeden tar sedan fram passande verktyg.

Tecken som alternativ och kompletterande kommunikation

Tonér (2016) beskriver att tecken som alternativ och kompletterande kommunikation (TAKK) är en form av AKK. Heister Trygg (2012) förklarar att meningen med TAKK är att förtydliga och underlätta kommunikationen för personer som av olika anledningar har tal- och språksvårigheter genom att de kan kommunicera med tecken för att förtydliga vad det är de vill få fram. Tonér (2016) beskriver vidare att TAKK kan användas som ett uttryckssätt att göra sig förstådd på samt att göra det talade språket tydligare. De tecken som används är ofta logiska och enkla att tyda. Tonér beskriver att de tecken som används till TAKK är lånade från det svenska teckenspråket. Dessa tecken används som ett komplement till det talade språket vilket innebär att man genom tecken förstärker de betydelsefulla orden. Även Tisell (2009) nämner att TAKK innebär en förtydning av det talade språket som kompletteras med hjälp av tecken som utförs med händerna. Tecknen används till de ord som är mest betydelsefulla i meningen och blir då en stärkande förklaring. Heister Trygg och Andersson (2009) förklarar att TAKK innebär att man förstärker de viktiga orden i en mening, på liknande sätt som man stryker under viktiga ord i en text. Tonér (2016) menar att när vi använder TAKK blir vårt tal ofta långsammare och genom detta får barnen en chans att fundera på det som sades, vilket kan leda till att de uppmärksammar det talade språkets form. Det är fysiskt svårt att ha kontroll över de moment som behöver samspela för att kunna tala såsom läppar, tunga, stämband och lufttryck - allt detta samtidigt. Små barn får tidigt kontroll över sina armar och händer, därför kan det bli enklare för dem att teckna än att tala. Tisell (2009) menar att tecken kan bidra till att barnen tar till sig ord och kunskap om språket både snabbare och bättre, att processen till att lära sig orden blir enklare av att barnen får se och höra dem samtidigt. De minsta barnen i förskolans verksamhet har oftast inte ett utvecklat talspråk och genom att använda tecken som komplement kan ordförrådet samt ordförståelsen utökas och därmed underlätta kommunikationen. Enligt Tonér (2016) använder barn alla sina sinnen för att utforska sin omgivning. Idag används ofta en mer multimodal kommunikation i form av exempelvis tecken och bilder. Genom TAKK utmanas barnet att använda fler sinnen i sin kommunikation. Barn som har någon form av svårighet med sin språkutveckling kan förstå lättare genom att se istället för att höra. Kommunikationen blir mer konkret när de får se orden och inte bara höra dem, detta kan göra att de lättare kan hålla kvar fokus på kommunikationen.

Svenska som andraspråk

TAKK kan ses som en länk mellan barns modersmål och det svenska språket. Det kan bli lättare för barnen att förstå det svenska språket med hjälp av TAKK. De tecken som används är ofta konkreta och lättare att förstå än de verbala orden som används då kan tecken på så sätt hjälpa barnen att koppla ihop de svenska orden till sitt modersmål. I förskolan finns det inte alltid vuxna som kan tala barnens modersmål och då kan tecken även här vara ett hjälpmedel för att underlätta kommunikationen (Tonér 2016). Många barn med ett annat modersmål än svenska är enligt Lindgren och Modin (2012) i stort behov av en miljö som bjuder in till samtal. De beskriver att många av dessa barn ofta drar sig för att ställa frågor då de inte har blivit bemötta av vuxna som varit tillräckligt lyhörda för deras nyfikenhet. Därför är det viktigt att vuxna uppmärksammar barnens försök till kommunikation och hjälper till där det behövs genom att exempelvis förklara så att barnen förstår.

Marshall och Hobsbaum³ (2015) har gjort en undersökning på två skolor utanför London i totalt sex månader. Syftet var att ta reda på om tecken som stöd hjälper barn som har engelska som andraspråk att utveckla sitt ordförråd eller inte. Undersökningen innefattar 104 barn som var i åldrarna fyra till fem, den ena skolan använder tecken som stöd och den andra mer gester. Av dessa 104 barn var det 66 stycken som hade engelska som andraspråk. Marshall och Hobsbaum har använt sig av observationer på lärarna, detta gjordes vid två tillfällen på varje skola och pågick i fem timmar vid varje tillfälle. De har även observerat barnen vid två tillfällen vilket också pågick i fem timmar. Första observationen på barnen var efter att de gått i skolan i tre veckor och sedan igen efter sex månader. Barnen har även fått göra tester vid två olika tillfällen för att forskarna skulle se hur stort barnens ordförråd var, dessa tester gjordes vid samma tillfälle då observationerna pågick. Testerna jämfördes på varje skola och sedan jämfördes skolorna mot varandra. När forskarna jämförde test två hade alla barn i undersökningen fått högre poäng, det var alltså ingen större skillnad från skolan där lärarna använder tecken som stöd mot skolan där lärarna använder gester. Något som framkom under observationerna var att det endast var lärarna som använde tecken som stöd i sin kommunikation och under lektionstid. Det var endast fyra barn som använde tecken ett fåtal gånger under lektionstid, aldrig tillsammans med andra barn.

METOD

Denna studie har sin utgångspunkt i en kvalitativ forskning som kommer förklaras närmare samt varför den metoden valdes. Tillvägagångssättet för undersökningen kommer även det att presenteras.

Val av metod

Fejes och Thornberg (2009) menar att en kvantitativ forskning innebär att forskaren vill förklara någonting med hjälp av siffror som kan räknas ut för att få fram ett resultat. Kvalitativ forskning kan däremot beskrivas som att forskaren genom ord vill förstå det insamlade materialet som ska analyseras, som exempelvis inspelade intervjuer och observationsanteckningar. Trost (2005) beskriver att kvalitativa intervjuer kan förklaras genom att man ställer så enkla frågor som möjligt med ett mål om att få så utförliga svar som möjligt. Bryman (2011) förklarar att i en kvalitativ studie är det respondenternas uppfattning som är av betydelse. I en kvalitativ intervju är man ute efter ett brett och detaljerat svar, fokus riktas mot respondentens utgångspunkt.

I studien används kvalitativ metod i form av intervju för att ta reda på hur pedagogerna arbetar med barns kommunikation och språkutveckling samt hur de använder TAKK i den dagliga verksamheten. Trost (2005) nämner att en kvalitativ metod kan vara bra att använda när forskaren vill förstå hur andra människor tänker och resonerar kring studiens ämne. Genom intervjuer får pedagogerna möjlighet att svara på våra frågor samtidigt som de får möjlighet att med ord kunna beskriva sina svar. Detta gör så att vi i vår studie kan få en djupare förståelse för varför pedagogerna arbetar som de gör.

---

³ Sökmotor: ERIC proquest Sökord: Signs as support to language

Urval

Vi började med att skriva ett övergripande informationsbrev som skulle skickas ut till förskolechefer på tre olika förskolor i en medelstor stad i Västra Götaland. Vår tanke var att få kontakt med förskolecheferna som i sin tur skulle kunna förse oss med kontaktinformation till pedagoger på respektive förskola. Ganska snabbt insåg vi att det skulle bli svårt att få kontakt med cheferna, därför valde vi att kontakta bekanta inom förskolans verksamhet. Dessa personer fick förfrågan om att delta samt frågan om de skulle kunna förse oss med kontaktinformation till kollegor som skulle kunna tänka sig delta i studien.

Vi blev försedda med sammanlagt 20 mailadresser men valde att kontakta 16 personer på grund av att vi fick information om att dessa har erfarenhet av TAKK. De fyra personer vi valde att inte kontakta arbetar med större fokus på det svenska teckenspråket och därför var de inte relevanta för studien. Dalen (2015) nämner att respondenterna inte bör vara för många då det tar tid att utföra intervjuerna och sammanställa det insamlade materialet. Hon nämner också att antalet respondenter måste vara tillräckligt för att kunna få ett tillförlitligt resultat. Därefter formulerades en ny övergripande information (se bilaga 1) som skickades ut till samtliga 16 varav nio personer svarade och var intresserade av att delta, de nio personer som svarade är fördelade på två förskolor. Resterande sju personer har inte svarat på de mail som skickades ut och räknas därför som bortfall.

Till studien var både förskollärare och barnskötare aktuella på grund av att TAKK är en kurs som inte ingår i förskolläraryrket. Både förskollärare och barnskötare har tillgång till och kan använda TAKK i arbetet med barn. Den första förskolan som besöktes består av fem avdelningar där vi visste att de använde TAKK, däremot inte i vilken utsträckning. Där intervjuades fyra förskollärare och två barnskötare. Den andra förskolan vi var på är en integrerad förskola med hörselverksamhet, alltså en förskola med både hörande och hörselskadade barn. Vi visste sedan innan att hela verksamheten arbetar med TAKK i stor utsträckning. Förskolan består av åtta avdelningar och där intervjuades tre förskollärare.

Genomförande

Det första steget inför intervjuerna var att vi började formulera frågor utifrån syftet och frågeställningarna. Vi arbetade ihop sju frågor som bearbetades under hela tiden fram tills att intervjuerna genomfördes. Det var efter en handledning vi insåg att våra frågor var för breda och valde därför att förtydliga dem för att få ut så mycket information som möjligt. Till slut fick vi fram de tolv slutgiltiga frågorna (se bilaga 2) med följdfrågor som sedan ställdes under intervjuerna. Vi bokade tid med respondenterna och åkte sedan ut till förskolorna och påbörjade vårt intervjuarbete.

Vi båda var medverkande under intervjuerna där en av oss agerade frågeställare och den andra förde stödanteckningar. Trost (2005) beskriver att det finns en risk med att vara två stycken som intervjuar då respondenten lätt kan känna att den hamnar i underläge. Detta försökte vi undvika genom att prata allmänt om förskolan för att skapa en lättsam stämning med respondenten. Intervjuerna hölls med en deltagare åt gången för att deltagarna på så sätt inte skulle bli påverkade av varandra. Trost (2005) beskriver att gruppintervjuer kan bidra till att information som sägs under intervjun läcker ut eftersom forskaren inte kan garantera att tystnadsplikten hålls av alla deltagare. Det medför alltså problem ur den etiska aspekten. Han beskriver vidare att ännu ett problem med gruppintervju kan vara att det finns personer som gärna tar mer plats än andra och de kan överrösta de andra deltagarna. Det blir alltså deras synpunkter som kommer fram och de andra deltagarna som inte tar lika mycket plats hamnar lite i skymundan. Samtliga intervjuer har spelats in med hjälp av våra mobiltelefoner för att senare kunna transkriberas samt att innehållet då blir mer tillförlitligt.

Pilotstudie

Enligt Dalen (2015) genomförs pilotstudier för att testa intervjufrågorna samt för att frågeställaren ska få en chans att testa sin intervjuteknik. Detta kan bidra till att frågorna förbättras samt att frågeställaren då kan få möjlighet att utveckla sitt sätt att intervju. Även Bryman (2011) nämner att en pilotstudie bör genomföras för att ta reda på om frågorna uppfattas korrekt av respondenten samt att intervjun utförs på bästa sätt.

De första två intervjuerna ingick i en pilotstudie för att testa vår intervjuteknik samt ta reda på om någonting behövde ändras i frågorna. Det visade sig efter pilotstudierna att frågorna behövde ställas tydligare då vi upplevde att respondenterna inte förstod frågorna helt. Detta bidrog till att frågorna förtydligades med hjälp av enstaka ord som exempelvis: *kan du ge exempel på, totalt och i er verksamhet*. De svar som framkom i pilotstudien ansågs vara relevanta och eftersom intervjufrågorna förtydligades direkt, i samband med att dessa intervjuer genomfördes så användes även deras svar till resultatet.

Utförande av intervju

Efter de två pilotstudierna och justeringarna av frågorna intervjuades resterande sju pedagoger. Intervjuerna pågick i genomsnitt 15 minuter vardera och samtliga intervjuer spelades in, stödanteckningar fördes av den av oss som inte ställde frågor. Anteckningarna användes sedan som komplement till inspelningarna under transkriberingen som gjordes efter varje intervju och som sedan använts till analysarbetet. Respondenterna bestämde vilket rum på förskolan som passade bäst att genomföra intervjuerna i, detta på grund av att de känner till lokalerna. Intervjuerna fördelades på tre dagar då tiderna planerades in efter respondenternas möjlighet att delta.

Reliabilitet och validitet

När det gäller studiens giltighet brukar begreppet validitet förekomma, det innebär att det som undersöks i studien handlar om det som är planerat att undersökas. De verktyg som används till undersökningen bör forskarna prova innan för att se om de passar den undersökningsmetod de valt. Detta kan genomföras i form av en pilotstudie. Det kan också vara till fördel att någon med vetenskaplig bakgrund kontrollerar de verktyg forskarna ska använda sig av. Denna person kan ge tips och råd på ändringar och förbättringar (Kihlström 2007). Vi har gått igenom metodval, intervjufrågor samt diskuterat olika intervjumetoder under handledning. Detta har lett till att vi har genomfört pilotstudier som i sin tur bidragit till att vi har kunnat förbättra både intervjufrågor och vår egen intervjuteknik.

Kihlström (2007) förklarar att när det handlar om reliabilitet menar man att resultatet ska vara tillförlitligt, alltså att det är trovärdigt. Det är därför viktigt att den som intervjuar har erfarenhet av intervjuer sedan tidigare. Det kan vara svårt att hinna anteckna det som sägs under en intervju och då kan reliabiliteten öka genom att intervjuerna spelas in. Genom att endast föra anteckningar kan det bli lätt för forskaren att uttrycka egna tolkningar av respondentens svar istället för det som faktiskt sägs under intervjun. Reliabiliteten kan även öka genom att två personer utför intervjuerna tillsammans. Då kan en person ställa frågor och den andra anteckna det som inte fångas upp av inspelningsapparaten, såsom olika typer av kroppsspråk. Vi har tidigare i vår utbildning genomfört intervjuer vilket bidragit till att vi har erfarenhet av att agera intervjuare. Detta bidrog även till att vi valde att vara deltagande båda två under genomförandet av intervjuerna. För att öka reliabiliteten valde vi att spela in våra intervjuer med hjälp av våra mobiltelefoner, detta för att inte missa viktiga detaljer av det som sägs. Vi förde även stödanteckningar för att få ut så mycket material som möjligt.

Etiska överväganden

Det är viktigt att som forskare känna till de etiska principer som är grundläggande för den forskning som utförs. Det är även viktigt för studenter att känna till vilka etiska principer som finns. Frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet är delar som ingår i dessa grundläggande etiska principer och som ligger till grund för de personer som väljer att delta i undersökningen (Bryman 2011). Vi har tagit hänsyn till de etiska principerna informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Detta innebär att vi skickat ut information till deltagarna i förväg om studiens syfte och innehåll samt förfrågan om intresse att delta. Information om deltagarna har hanterats konfidentiellt genom att deltagarnas namn varit fiktiva sedan start. Vi har heller inte använt oss av varken förskolans namn eller vilken stad intervjuerna genomförts. Innan respektive intervju startade fick respondenterna ge sitt godkännande till att intervjun spelades in. Samtliga inspelningar av intervjuer samt transkriberingar har förts över till ett USB-minne för att minska risken att informationen sprids eller försvinner. All insamlad data har endast använts till denna studie och kommer aldrig användas i andra syften. Bryman (2011) beskriver att en del av konfidentialiteten innefattar hur informationen tas hand om. Han nämner att informationen ska hanteras så att inga utomstående kan ta del av den på något sätt samt att den inte sparas längre tid än nödvändigt. Trost (2005) beskriver att deltagarna ska delges information om att det som sägs är konfidentiellt redan vid första mötet.

Analys och bearbetning

Analysarbetet började med att vi transkriberade materialet från alla nio inspelade intervjuer. Vi fördelade det inspelade materialet jämnt mellan oss och skrev ned det som sades ord för ord. Efter detta skrev vi korta sammanfattningar av varje intervju, det gjordes för att vi skulle få en bättre förståelse för varje intervju. Allt transkriberat material skrevs ut och vi skapade sex olika kategorier som vi använde som utgångspunkt när vi analyserade texterna. Dessa kategorier arbetades fram utifrån syftet och de frågeställningar vi utgick från. De sex olika kategorierna var följande: språkutvecklande material och verktyg, metoder för att arbeta med barns språkutveckling, situationer där TAKK används, syftet med TAKK, samt fördelar och nackdelar med TAKK. Varje kategori samlades ihop till ett nytt dokument som även det analyserades med nya kategorier, dessa presenteras som rubriker i resultatet.

RESULTAT

Intervjuerna presenteras utifrån de kategorier som togs fram vid analysarbetet. Likheter och olikheter kommer att presenteras. Sammanfattningar av intervjuerna beskrivs och utvalda citat från respondenterna finns med.

Förskolläraarnas arbete med barns språkutveckling

Nedan presenteras respondenternas olika arbetssätt gällande barns språkutveckling.

Trygghet och närvarande pedagoger

Samtliga pedagoger är eniga om att barnen behöver en trygg grund för att kunna kommunicera. Mia förklarar att de arbetar mycket för att barnen ska känna sig trygga då de har märkt att när barnen gör det så är det då de vågar ta kontakt och kommunicera med andra. Sam trycker även på att det är viktigt att bygga trygga relationer, bygga förtroende och ha en trygg rutin och struktur i grunden. Han beskriver att om det finns en trygg grund så kan man börja utmana barnen så att de kommer till nästa steg i utvecklingen. Pedagogerna är överens om att det är viktigt att ha en trygg relation med barnen som grund i arbetet.

“Mycket fokus ligger på att vara aktivt närvarande i barngrupp på golvet tillsammans med barnen och från början skapa en trygg relation, det arbetet påbörjar vi redan under inskolningen såklart. Och så är det att finnas på plats i barngruppen, barnen ska känna att vi är där för dem. Då blir de trygga med oss och vill kommunicera med oss”. (Eva)

Pedagogerna anser att det är viktigt för barns språkutveckling att de befinner sig på barnens nivå och inte pratar över huvudet på dem. Kim förklarar att det är en självklarhet att pedagogerna behöver vara på barnens nivå. Det kan annars bli svårt för barnen att se att det är dem vi talar och kommunicerar med. Majoriteten av respondenterna har precis som Kim nämnt att det är viktigt att befinna sig där barnen är och att vara aktivt närvarande. Någoting de flesta respondenterna nämnt är att pedagogerna bör vara öppna för barnens sätt att kommunicera, vara lyhörda samt visa intresse för barnens uttryck.

“Jag tänker att vi pedagoger måste vara väldig observanta på en småbarnsavdelning att finnas där och stötta upp när vi ser att något barn försöker, alltså ha någon intention att vilja göra något eller vilja ta kontakt med någon på något sätt att man är där och stöttar och hjälper” (Tova)

Vikten av ett rikt talspråk

Flera av de pedagoger som deltar i studien nämner att de lägger stor vikt vid att använda ett rikt talspråk när de talar med barnen. Eva beskriver att man bör tänka på att inte prata bebissspråk med barnen bara för att de är små utan de behöver hela språket med hela och fulla meningar. Mathilda nämner vikten av att artikulera i samtal med barnen och tror att många har uppfattningen av att barnen måste ha ett så rent språk som möjligt. Däremot är det för henne viktigare att barnen pratar och att de får jobba med munnen. Hon förklarar att barnen får svänga sig med ord genom någonting hon kallar "tramsramsor". Detta innebär att barnen får använda nonsensord, rim och ramsor som inte behöver ha någon egentlig mening.

Samtliga pedagoger nämner att det är viktigt med medvetna pedagoger och hur de benämner, sätter ord på saker och språket de använder. Milla beskriver att det mesta händer i den fria leken och att pedagogerna måste vara medvetna och aktiva samt hjälpa till att benämna ord, begrepp och lägesord. Kim berättar att det är pedagogerna som utvecklar språket genom att vara tydliga mot barnen, genom att exempelvis säga "lägg den röda bollen i lådan" istället för "lägg den där". Pedagogerna anser att det är viktigt att ha en tillåtande miljö för att främja barns språkutveckling. Med en tillåtande miljö menar de att det är tillåtet för barnen att uttrycka sig och förmedla det de vill. Mathilda säger att barnen inte ska vara rädda för att säga ord som kiss och bajs då det är en del av språkutvecklingen eftersom det går att använda genom att exempelvis rimma med.

Språkutvecklande arbetsmaterial

De flesta pedagoger nämner att de använder Babblarna i arbetet med barns språkutveckling. Tova förklarar att Babblarna är ett språkmaterial för de yngsta barnen som grundar sig på de första språkljuden. Pedagogerna arbetar med Babblarna i olika situationer, några av de pedagoger vi intervjuat beskriver att de arbetar med detta tillsammans med startmaterialet vilket är ett känslomaterial. Milla berättar att de flätar samman materialen på så sätt att Babblarna också kan visa känslor genom att exempelvis vara glada eller ledsna. Flera respondenter beskriver att de läser böcker om Babblarna och att bokläsning är en stor del i barns språkutveckling. Det framkom även att det är vanligt att använda rekvisita till bokläsningen för att förtydliga lite extra för barnen. Som rekvisita använder de bland annat Babblarfigurerna. Mia nämner att de härmar det som händer i böckerna med hjälp av konkret material, till exempel att Diddi diskar. Till detta använder de material som exempelvis en diskbalja och diskborstar som även barnen får utforska. Eva berättar att genom att använda konkret material som barnen får ta del av får de uppleva materialet i olika dimensioner. Barnen får då även uppleva via alla sina sinnen genom att se, höra, känna, smaka och lukta. Mia säger att de inte bara handlar om samtal utan att de arbetar mycket med sagor, sånger, rim, ramsor och böcker. Lotta berättar att det är härligt när det blir en blandning av dessa delar. Det är någonting som alla respondenter nämnt under intervjuerna.

"Ett barn kanske uttrycker sig jätteväl genom att måla och då behöver ju det barnet kanske måla lite extra och då ska ju vi erbjuda det för att barnet ska, då är det barnets språk liksom. Att sätta ord på det som han eller hon vill uttrycka genom bilden, genom pennan, genom penseln, genom taktill stimulans, måla med händerna, en känsla som vill ut. Allting är ju språk."
(Evelyn)

TAKK som verktyg

Pedagogerna beskriver att TAKK är ett komplement för att förstärka det talade språket. De säger att barnen kan få en större förståelse för ord när de samtidigt visar genom tecken, alltså att de både ser och hör. Genom att barnen får se och höra ordet kan det bidra till att de kan förstå sammanhanget lättare.

Evelyn beskriver att de ger barnen olika möjligheter att kommunicera på och att de själva får välja ut vilket sätt som passar dem. Hon berättar att det är som att stoppa ned barnen i en godispåse så de själva kan plocka åt sig det de vill, om TAKK inte är ett sätt som passar dem kommer de inte välja det verktyget. De pedagoger vi intervjuat använder TAKK i verksamheten och ser det som ett extra verktyg för att utveckla kommunikationen. Milla förklarar att syftet med TAKK är att ge barnen ytterligare ett verktyg att göra sig förstådda, kommunicera och uttrycka sig på. Mia påstår att det är viktigt att ge barnen olika sätt att kommunicera på då hon anser att det blir en hjälp i deras språkutveckling.

Trygghet i sin identitet

Pedagogerna beskriver att de har upplevt skillnad i barns språkutveckling sedan de började använda TAKK. De beskriver att barnen lättare kan göra sig förstådda tidigare än innan, exempelvis om ett barn inte kan tala om vad de vill ha så kan de visa det. Ett barn som inte kan uttrycka sig via tal kan istället via tecken göra sig förstådd och få möjlighet att kunna påverka sin situation. Genom att kunna visa äpple med hjälp av tecken blir barnet inte bara tilldelat något utan får chans att kunna välja frukt själv. Milla berättar att vissa barn kanske inte vågar samtala i grupp och att det då kan hjälpa dessa barn att göra ett litet tecken för att kunna framföra vad de vill.

Eva förklarar att det kan skapa mindre frustration i barnet om de kan förmedla och uttrycka sig på något sätt. Även Evelyn nämner att det kan skapa frustration genom att barnet inte kan förmedla sig. Genom att barnet kan kommunicera och få fram vad de vill kan det bidra till att barnet kan få makt över sig själv och då få möjlighet att kunna påverka sin egen situation. Hon beskriver att det stärker barnets självkänsla och identitet att kunna göra sig förstådd på det sätt som passar barnet även om det är genom att måla, tecken eller talspråk.

TAKK för barn med svenska som andraspråk

Eva beskriver att TAKK kan användas för flerspråkiga barn och kan då beskrivas som en brygga mellan svenska och barnets modersmål. Hon ger ett exempel där ett barn kom till förskolan med ett välutvecklat modersmål, de började använda tecken med det här barnet tidigt. Barnet tog till sig tecknen snabbt och verkade förstå kopplingen däremellan, Eva upplever att TAKK har hjälpt detta barn i sin språkutveckling då barnets svenska har förbättrats på kort tid. Samtliga pedagoger är eniga om att TAKK är ett bra verktyg för flerspråkiga barn eftersom det förtydligar och kan underlätta kommunikationen med dessa barn.

“Vi använder TAKK för att förtydliga det talade språket och att det blir extra tydligt för barnen kanske de som inte hör så bra eller som inte har svenska som modersmål” (Lotta)

Mia förklarar att de har flera barn som inte förstår det svenska språket och då kan orden uppfattas som myller för det. Mia berättar att det då kan räcka med ett tecken som visar att det är dags att äta frukt. Via några få tecken kan vi pedagoger få barnen förstå så mycket mer än vid de tillfällen där vi endast använder vårt talspråk.

Situationer där TAKK används

Det som framkommer i intervjuerna är att TAKK främst används i rutinsituationer såsom i samling, vid måltider och i tamburen. Pedagogerna tror det beror på att barnen är samlade och det är oftast de grundläggande tecknen som används i de situationerna. Evelyn säger att man måste börja någonstans, hon beskriver det som att du måste lära dig gå innan du kan springa. Flera pedagoger menar att det är bra att börja i exempelvis fruktstunden då det oftast är de tecknen de lär sig först, både vuxna och barn. Pedagogerna beskriver att i samlingen blir det naturligt att använda TAKK då det är en återkommande situation och de flesta tecken som används där är vardagliga tecken. Pedagogerna nämner exempel som veckodagar, väder, färger och siffror med mera. Lotta säger att det är i samlingen hon oftast blir påmind att teckna tillsammans med barnen. Mia berättar att hon använder tecken då hon sjunger sånger tillsammans med barnen. Hon förklarar att de låtar hon lärt sig tecken till kommer till uttryck på ett naturligt sätt när hon sjunger tillsammans med barnen. Lotta och Eva säger även att flera av deras böcker innehåller teckenbilder och att det då blir enklare att använda tecknen då de finns direkt framför dig. Eva förklarar vidare att de stannar upp och tecknar det huvudsakliga som händer på just den sidan, detta gör de tillsammans med barnen.

Lotta berättar att de använder tecken vid matsituationer som exempelvis vid frukostbordet där de använder tecken för olika slags pålägg såsom kalkon, smör och ost. Pedagogerna är eniga om att det är i just matsituationerna det blir tydligt att barnen använder de tecken de lärt sig.

*“Det är vid matsituationen barnen är samlade och det är där jag kan se att de (paus) tar till sig och kan använda de tecken vi har använt tillsammans”
(Mathilda)*

Mathilda beskriver att de använder både TAKK och teckenbilder i tambursituationen då barnen ska klä på sig ytterkläder. De använder tecken för exempelvis skor, jacka, mössa med mera. Hon förklarar att detta bidrar till en dämpad ljudnivå då pedagogerna kan visa genom tecken och bilder vad barnen ska ta på sig. Även Milla nämner att de använder dessa tecken då barnen ska klä på sig för att underlätta kommunikationen.

Mia och Sam berättar att de försöker ersätta det negativa ordet “nej” med att istället visa ett stopptecken med handen. Detta får ner ljudnivån och Mia upplever att det inte blir lika hårt mot barnen. Flera av pedagogerna berättar att de har sett barnen ta efter detta och det har i sin tur bidragit till att ljudnivån i den fria leken har minskat.

Fördelar och nackdelar med TAKK

Samtliga deltagare tycker att TAKK är ett bra komplement till det talade språket. De är dock eniga om att det tar tid att lära sig tecknen och att det krävs planering. Några av respondenterna lyfter vikten av att arbetslaget bör vara överens om att det ska användas och på vilket sätt.

”Mitt barn ska lära sig att prata, var det en pappa som sade, han ska inte lära sig teckenspråk. Och att man då liksom måste gå ut med information om att det är inte teckenspråk. Vi ska inte liksom strunta i det talade språket och lära barnen bara prata teckenspråk, fast det var ju inte teckenspråk du, utan det är ju tecken med kommunikation.” (Mia)

Mia beskriver att det har förekommit föräldrar som reagerat negativt mot användandet av TAKK. Dessa föräldrar har uttryckt en osäkerhet om TAKK och menat på att barnen ska lära sig tala, inte teckenspråk. Hon förklarar att det är viktigt att pedagogerna informerar vårdnadshavare om TAKK och varför det används, de har då uttryckt att det är bra.

DISKUSSION

I detta avsnitt kommer resultat, metod samt de didaktiska konsekvenserna diskuteras. Dessa delar kommer även kopplas till tidigare forskning samt det sociokulturella perspektivet. Avsnittet avslutas med förslag för vidare forskning inom ämnet.

Resultatdiskussion

I resultatet framkommer det att respondenterna i stort sett har samma arbetssätt och tänk när det gäller barns språkutveckling och kommunikation. Samtliga respondenter använder TAKK i den dagliga verksamheten men i olika stor utsträckning. Känslan av att inte kunna kommunicera och göra sig förstådd kan leda till att barn får sämre självförtroende. Detta kan i sin tur påverka nästan allt lärande negativt (Lindgren och Modin 2012). Samspel är en viktig del för människan och det ser olika ut beroende på många olika aspekter såsom ålder, tidigare erfarenheter, uppväxtmiljöer med mera (Westerlund 2009). I resultatet framkommer det att pedagogerna är medvetna om att det kan skapa en frustration hos barn som inte kan göra sig förstådda. Vilket pedagogerna tror kan leda till att barnens självkänsla påverkas negativt. Genom att kunna kommunicera och göra sig förstådd beskriver pedagogerna att barn kan få makt över sig själv och sin situation vilket kan vara en bidragande faktor till att barns självkänsla kan påverkas positivt.

Enligt Tonér (2016) är det viktigaste inte hur kommunikationen ser ut eller på vilket sätt den används utan att den fungerar. Säljö (2000) menar att inom det sociokulturella perspektivet förklaras språk som en koppling mellan tanke och kommunikation. Eftersom man inte kan se någon annans tankar är det viktigt att språket fungerar i kommunikationen för att dina tankar ska kunna bli tillgängliga för och delas med andra. Hwang och Nilsson (2011) förklarar att det verbala samspelet är en stor del i barns språkutveckling. Barn är nyfikna på vad de olika munrörelserna betyder, därför är det viktigt att tala med barnen så att de så småningom kan förstå rörelsernas och ordens innebörd samt att själva använda sig av dem. Barn har ett driv i sig som gör att de vill lära, utforska och upptäcka. I förskolan ska olika sätt att kommunicera och olika försök till kommunikation uppmuntras enligt Tonér (2016). Hon beskriver vidare att barn ska kunna ta egna initiativ till att kommunicera med personer i sin omgivning och att vuxna ska tillåta detta. En av respondenterna nämner att det är pedagogernas ansvar att erbjuda barnen olika sätt att kommunicera på. Hon beskriver det som att man stoppar ned barnen i en godispåse fylld med olika kommunikationssätt. Barnen får då välja det sätt som passar dem bäst, det kan exempelvis vara genom att måla eller använda tecken. Om tecken inte är ett sätt som passar dem kommer de inte använda sig av det. Westerlund (2009) förklarar att det är viktigt för språkutvecklingen att det finns ett gott samspel mellan parterna. Det är också viktigt för den sociala och kognitiva, alltså begreppsutvecklingen, att det finns ett väl fungerande samspel.

Enligt resultatet är respondenterna eniga om att använda ett rikt och nyanserat talspråk där ord benämns korrekt. De berättar att det är viktigt att vara tydlig mot barnen genom att förklara utförligt vad barnet förväntas göra och att inte tala så kallat bebisspråk med barnen. När man kommunicerar med små barn är det enligt Westerlund (2009) viktigt att hålla sig på barnens nivå, alltså böja sig ned till barnet så att den vuxne och barnet kan hålla ögonkontakt. Genom att använda gester och olika miner kan barnet lättare hålla kvar uppmärksamheten för kommunikationen. Resultatet visar att det är viktigt att befinna sig på barnens nivå och flera av respondenterna nämner att det är viktigt att inte tala över huvudet på barnen. Det kan annars vara svårt för barnen att förstå att det är dem vi kommunicerar med. Enligt resultatet behövs en trygg grund för att arbetet med barnen ska kunna gå vidare och utvecklas. Samtidigt som man befinner sig på barnens nivå skapar man en trygghet för barnen vilket då kan leda till att de kan ta kontakt och kommunicera med andra. Tidigare forskning visar att kommunikation som innehåller gester, tecken och bilder kan göra det lättare att hålla kvar fokus på det som sker. Då lärande enligt det sociokulturella perspektivet sker i sociala sammanhang är det viktigt att språket blir ett verktyg som används i kommunikation för att utbyta erfarenheter och kunskaper med andra. Det är då viktigt att pedagogerna anpassar kommunikationen till barnens nivå och finns där för att skapa trygghet (Säljö 2000, 2005).

Säljö (2005) menar att det är genom språk som barn blir sociokulturella varelser. Barns språkliga medvetenhet utvecklas spontant genom interaktion med andra människor. Genom att pedagogerna är medvetna om den proximala utvecklingszonen barns utveckling befinner sig i kan de anpassa verksamheten efter alla barns behov. Vuxna som kommunicerar med barn i förskolans verksamhet bör tänka på att skapa en miljö som utmanar barns språkutveckling så mycket som möjligt. De vuxna bör anpassa utmaningarna utefter vart barnen befinner sig i sin utveckling (Lindgren & Modin 2012). I resultatet kommer det fram att pedagogerna anser att det är viktigt att barnen erbjuds en tillåtande språkmiljö. De menar att barnen inte får vara rädda för att uttrycka sig, att ord som kiss och bajs är nödvändiga då det kan användas till rim och ramsor som ingår i arbetet med barns språkutveckling. En av respondenterna förklarar att hon tillsammans med barnen brukar hitta på något hon kallar "tramsramsor" där barnen får arbeta med munnen. Ramsorna kan innehålla nonsensord vilka kräver att barnen får träna på att artikulera.

När man läser böcker tillsammans med barn krävs det att den vuxne är engagerad i boken och det som händer i den, detta kan också hjälpa barnen att hålla kvar intresset för boken. Genom att den vuxne läser med inlevelse, alltså agerar med gester och miner samt anpassa rösten för vad som händer i boken kan böckerna få liv (Westerlund 2009). Att böcker används i arbetet med barns språkutveckling är något som kommer fram i resultatet. Flera av respondenterna nämner att de läser mycket böcker tillsammans med barnen och att de även då använder mycket rekvisita, gester och tecken. Barnen får ibland uppleva boken i flera dimensioner exempelvis när pedagogerna gör en dockteater med figurer från boken. Det är även ett bra tillfälle för barnen att få se, känna, smaka och lukta på materialet som de sedan kan koppla ihop med de lästa orden från boken. Säljö (2000) menar att ord och handlingar är förutsättningar för varandra och bör användas tillsammans. Två av respondenterna nämner att de ofta läser böcker och samtidigt använder tecken, tecken som då finns i boken. Detta gör att de stannar upp och pratar och tecknar tillsammans med barnen det mest betydelsefulla på den sidan. I tidigare forskning framkommer det att barn behöver en förståelse för ordens betydelse innan det kan kopplas till dess innebörd och sedan använda det. Om barn inte förstår ordet härmar de endast det som sagts och ordet blir betydelselöst.

TAKK som redskap

En av respondenterna förklarar att vissa barn kanske inte vågar prata inför helgrupp och då istället kan göra ett litet tecken för att kommunicera och på så sätt kunna framföra vad de vill. Hon tar upp ett bra exempel om ett barn som inte vågar berätta vilken frukt det vill ha i samlingen utan att barnet då istället gör tecknet för äpple och då får den frukt som önskas. Det här exemplet visar hur TAKK kan användas i den dagliga verksamheten och hur det kan underlätta barns kommunikation. TAKK kan göra det möjligt för barn som inte börjat använda talspråk på grund av olika anledningar att uttrycka sig och kunna göra sig förstådd samt samspela med andra (Tonér 2016). Inom det sociokulturella perspektivet befinner sig barns utveckling i den proximala utvecklingszonen och genom att använda TAKK kan barn få hjälp till att utveckla sitt språk och därmed ta sig till nästa steg i zonen.

Flera av respondenterna nämner att det är viktigt att vara överens om hur och när tecken används. De beskriver att de börjat med några få tecken i utvalda situationer som till exempel i samling, i tamburen och vid matsituationer. Några exempel på tecken som respondenterna nämner är frukter, veckodagar, färger, kläder, mat och dryck med mera. De förklarar att det är någonting de gjort medvetet för att komma igång med att använda tecken tillsammans med barnen. I dessa situationer menar respondenterna att det blir mest naturligt att använda och introducera tecknen för barnen. En av respondenterna förklarar att det inte bara är samtal med barnen som är viktigt utan att det blir en blandning av samtal, sånger, sagor, rim, ramsor och böcker. De använder tecken i kombination till detta och respondenten nämner då att tecken kommer till uttryck på ett naturligt sätt. De tecken som används till dessa aktiviteter är någonting som används kontinuerligt och blir då på så sätt lättare för både vuxna och barn att lära sig. Detta är även någonting som lyfts i det sociokulturella perspektivet, där det framkommer att kommunikation och samtal är tätt sammankopplat med handlingar som exempelvis att sjunga en sång. Ord och handlingar samarbetar och kompletterar varandra.

Tonér (2016) nämner att pedagogerna bör introducera nya ord med hjälp av en kombination av tecken och tal i lagom mängd. Genom detta får barn möjlighet att kunna kommunicera med andra samt även kunna relatera till fler ämnen. Några av respondenterna nämner att de har ersatt vissa negativa ord med tecken, exempelvis att de visar ett stopptecken med sin hand istället för att säga nej. Respondenterna beskriver att de även märkt en förändring i barnens fria lek då de själva tar efter dessa tecken vilket har lett till att ljudnivån minskat. Detta är även någonting respondenterna märkt av i tamburen under på och avklädning då pedagogerna kan visa tecknet för vad barnen ska ha på sig istället för att behöva upprepa samma ord ett flertal gånger.

Enligt Tonér (2016) behövs TAKK i förskolan främst då det finns barn som riskerar att inte utveckla sin förmåga att kommunicera som förväntat. Hon förklarar att det talas mycket om att TAKK skulle bidra till att barnen börjar tala senare än förväntat eller att de använder TAKK istället för det talade språket. Vidare förklarar hon att detta är en myt då TAKK faktiskt kan ge barnen en förståelse för varför man kommunicerar och vilken frustration som kan uppstå över att inte kunna förstå andra eller att själv kunna göra sig förstådd i sociala sammanhang. I resultatet framkommer det att respondenterna använder TAKK som ett extra verktyg till det talade språket. Det blir som ett komplement för att förstärka de talade orden och barnen kan få en bredare förståelse för ord om tecken visas samtidigt. Det kan hjälpa barn som kanske har nedsatt hörsel eller svenska som andraspråk att komma igång att tala och kommunicera. De menar att tecken gör det talade ordet mer tydligt och hjälper barnen i sin språkutveckling. För flerspråkiga barn kan ett tecken vara en hjälp för att koppla ihop orden på de olika språken, att det blir en brygga mellan deras språk. Flera respondenter nämner att TAKK används för flerspråkiga barn för att förtydliga kommunikationen.

En del av respondenterna nämner att de har svårt att komma ihåg att använda tecken, de tycker att det är lättast att komma ihåg vid samlingar. Några av respondenterna berättar att de ofta använder tecken tillsammans med barnen, dock upplever de att barnen inte använder tecken så mycket själva i den fria leken. Enligt Tonér (2016) är inte det svåra att lära sig TAKK utan det svåra är att börja använda händerna och teckna. Säljö (2000) beskriver att kommunikation och praktisk verksamhet inte är helt olika utan de är två former av kommunikation som är sammankopplade och behöver samarbeta med varandra för att fungera. Tonér (2016) menar att det kan vara svårt att teckna vid olika tillfällen och i olika aktiviteter, genom att teckna kan barnen koppla ihop ord och begrepp och de kan då utöka sitt ordförråd. Hon förklarar vidare att barn får höra det talade språket från den dagen de föds, dock är det ingen som förväntar sig att barnen själva ska använda det förrän när barn är omkring ett år gamla. Detta bör finnas med i åtanke när tecken börjar användas, det är inte konstigt om barnen inte tecknar tillbaka direkt. Enligt tidigare forskning är det en lång process att lära sig AKK och det krävs att omgivningen är påläst och engagerad när beslutet om AKK är fastställt. En fördel när TAKK ska börja användas är att som en start lära sig runt 30-50 tecken, det är till god hjälp för att tecken ska kunna användas vid flera tillfällen och aktiviteter (Tonér 2016). Det är någonting som kan kännas jobbigt och upplevas som en nackdel att behöva lära sig så många tecken innan man ska börja använda de tillsammans med barnen. Några av respondenterna nämnde att det tar tid i början och att det krävs stort engagemang när tecknen ska läras in för att de ska sitta när de sen ska användas. Många av respondenterna nämnde att de redan innan använt tecken omedvetet då de flesta är logiska. Tonér (2016) tar även upp detta och menar att det säkert känns hårt och slitsamt men att tecknen är logiska och att ordet och tecknen nästan hör ihop.

Metoddiskussion

Vi anser att den metod vi använt oss av uppfyllde våra förväntningar då vi fick svar på syfte och frågeställningar. Genom att intervjua har vi kunnat ta del av respondenternas tankar och erfarenheter kring ämnet. Respondenterna har kunnat förklara tydligt och även utvecklat sina svar under intervjuens gång. Vi upplevde respondenterna som avslappnade vilket ledde till en lugn stämning och en enligt oss bra intervju. Eftersom intervjuerna genomfördes med oss båda två kunde en anteckna och den andra ställa frågor och fokusera helt på det respondenten sade vilket vi upplevde positivt. Enligt Dalen (2015) är det viktigt att den som intervjuar visar intresse för att respondenten ska vilja berätta och svara på frågorna så utförligt som möjligt. En intervjuare som har ögonkontakt, interagerar med respondenten utan att tala och emellanåt kommenterar eller svarar visar på stort intresse. Om respondenten inte får tid att förklara och utveckla sina svar finns det en chans att det insamlade materialet inte kan användas. Samtliga respondenter godkände att intervjun spelades in samtidigt som vi förde anteckningar, dock nu i efterhand anser vi att anteckningarna var överflödiga då de knappt användes till analysen. Hade vi istället valt att båda fokusera på respondenten hade följdfrågorna eventuellt kunnat bli fler å andra sidan kanske det gjort att respondenten känt större press.

Frågorna skickades inte ut i förväg på grund av att vi ville få så spontana och ärliga svar som möjligt från var och en. Om frågorna skickats ut i förväg hade respondenterna eventuellt kunnat samtala och komma på svar de trott att vi ville höra och var ute efter. Intervjuerna genomfördes med en respondent åt gången, detta på grund av respondenternas scheman samt möjligheten att gå ifrån barngruppen. Att genomföra intervjuerna med en person i taget kändes som ett bra alternativ för oss då vi inte är några vana intervjuare. Kihlström (2007) beskriver även att studiens tillförlitlighet och reliabilitet ökar hos studien om det är två personer som intervjuar.

På grund av att det inte fanns så mycket tid till undersökningen valde vi att endast utföra intervjuer. Något som hade varit både intressant och lärorikt hade varit att göra observationer i verksamheten som komplement till intervjuerna. Då hade vi kunnat se med egna ögon hur det går till i arbetet med språk, kommunikation och TAKK. Observationer är dock tidskrävande och vi hade då behövt mer tid på oss för att kunna få fram ett resultat av dem. Tanken inför undersökningen var från början att komplettera intervjuerna med hjälp av observationer. När observationer sker på förskolan och där barnen är involverade krävs det enligt Dalen (2015) ett medgivande från vårdnadshavare. Detta är också en tidskrävande process och vi ansåg att tiden inte skulle räcka till därför uteslöt vi observation som metod helt och hållet.

Genom att dela upp vårt insamlade material i olika kategorier kändes analysarbetet strukturerat och lättarbetat. Det underlättade sammanställningen av resultatet. Uppdelningen av kategorier gjordes i flera olika omgångar och kategorier för att till slut få fram det mest relevanta i materialet från intervjuerna.

Didaktisk reflektion

Som tidigare nämnts så är kommunikation en stor del i förskolans vardag. Kommunikation är någonting som alla människor har rätt till. Förskolan är en plats som ska erbjuda olika möjligheter till kommunikation som är anpassade till de individer som befinner sig där. I den genomförda studien framkommer det att det finns olika sätt att arbeta med kommunikation och språk i olika former. Arbetet med barns kommunikation ser olika ut på olika förskolor men de ska alla arbeta efter Läroplanens mål och därmed arbeta för det enskilda barnets språkutveckling.

I resultatet framkommer det att det finns mycket olika material för just språkutveckling för barn i de lägre åldrarna, exempelvis babblarna, böcker, rim och ramsor. Det vi anser skulle kunna bidra ytterligare till barns språkutveckling är att anpassa arbetet efter barns intresse. Det är viktigt att låta barnen ha inflytande då det kan hjälpa till att hålla kvar barnens fokus. Ett exempel skulle kunna vara att väva in upptäckaren Dora som är ett känt barnprogram och som barnen ofta pratar om. Dora skulle till exempel kunna skriva brev till barnen med olika språkljud som barnen får träna på under veckan.

När det gäller TAKK visar studien att de som använder detta som verktyg i sin vardagliga verksamhet märker skillnad på barns språkutveckling. Pedagogerna i studien som använder TAKK är medvetna om hur de ska använda det och varför. De använder främst TAKK i förutbestämda aktiviteter där barnen får möjlighet att se tecknen regelbundet. Med tanke på att pedagogerna sett skillnad i barns språkutveckling sedan de började använda TAKK anser vi att det borde vara en grundläggande del i förskolans verksamhet överlag. Vi anser att en grundkurs skulle erbjudas för alla blivande pedagoger där de grundläggande tecknen kan läras ut och sedan användas i verksamheten som ett naturligt inslag i vardagen. Ett annat förslag är att en grundkurs om TAKK skulle vara en del av lärarutbildningen där alla studenter får möjlighet att från start lära sig hur tecknen kan och bör användas.

TAKK är något som kan användas överallt och kräver egentligen inget speciellt material. Det kräver dock att pedagogerna har kunskap om tecken. Det finns dock flera hjälpmedel som kan underlätta användningen av tecken. Det finns exempelvis barnböcker som kompletterar den skrivna texten med bilder på hur man tecknar olika föremål som finns med i boken. En svårighet med detta kan vara att man behöver ha händerna fria för att kunna teckna. Det kan vara svårt att hålla i boken och samtidigt visa tecken. Det kan också vara svårt att komma ihåg att teckna spontant, då kan användningen av tecken utvecklas genom att ha bilder på olika tecken i ett litet format som kan bäras runt och tas fram vid behov. Detta kan hjälpa pedagogerna att använda tecken samt att komma ihåg hur de olika orden tecknas. En nackdel med detta kan vara att bilderna ändå glöms bort och därför inte tas fram vid behov.

Det är viktigt att informera vårdnadshavare om TAKK så att de får en förståelse för varför det används. Genom att involvera vårdnadshavare kan olika tankegångar kring TAKK komma fram och arbetet kan då utvecklas ytterligare.

Förslag till fortsatt forskning

Som tidigare nämnt skulle det vara intressant att forska vidare kring ämnet, då med hjälp av observationer. Kommunikation är ett ämne som undersökts mycket om tidigare. Däremot skulle det för oss vara lärorikt att ta del av hur andra forskare lägger upp arbetet och vilket resultat de skulle få fram gällande vårt studerade ämne. Genom att komplettera studien med observationer skulle det kunna framgå hur pedagogerna faktiskt arbetar med kommunikation och TAKK i förskolans verksamhet. Vår studie är fokuserad på pedagogernas förhållningssätt till kommunikation och TAKK. Man skulle även kunna se hur barnen bemöter användandet av TAKK med hjälp av observationer i verksamheten.

Vi vill avsluta vårt arbete med ett citat ur Anneli Tisells bok "Lilla boken om tecken" som beskriver vikten av att erbjuda en varierad kommunikation.

"Ett barn kryper före det börjar gå. När barnet lär sig krypa skaffar det sig kunskap om hur kroppen fungerar och får koll på balansen. Barnet övar och övar för att kunna förflytta sig dit det vill och lär sig så småningom att krypa i en hiskelig fart. När barnet behärskar krypandet till fullo är det moget att börja gå. Och när barnet behärskar att gå och springa, så slutar det att krypa. Tecken fungerar som "krypträning" för tal och kommunikation. För ett barn som har en försenad språkutveckling blir kommunikationen "stillasittande", eftersom talet dröjer. Med tecken får barnet en chans att förstå och uttrycka sig mycket tydligare än det annars skulle kunna. Om barnet inte börjar gå (prata) då? Ja, då är det väl mycket bättre att vara en skicklig krypare än att bara sitta stilla?" (Tisell, 2009)

REFERENSER

Bauer, Joachim (2007). *Varför jag känner som du känner: intuitiv kommunikation och hemligheten med spegelneuronerna*. Stockholm: Natur & kultur

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Dalen, Monica (2015). *Intervju som metod*. 2., utök. uppl. Malmö: Gleerups utbildning

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Heister Trygg, Boel & Andersson, Ida (2009). *Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) i teori och praktik*. 3., rev. uppl. Vällingby: Hjälpmedelsinstitutet

Heister Trygg, Boel (2012). *AKK i skolan: en pedagogisk utmaning: om alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) i förskola och skola*. 1. uppl. Malmö: Södra regionens kommunikationscentrum (SÖK)

Hwang, Philip & Nilsson, Björn (2011). *Utvecklingspsykologi*. 3., rev. utg. Stockholm: Natur och kultur

Iverson, Jana M & Goldin-Meadow (2005). *Gesture paves the way for language development* [elektronisk resurs] *Psychological Science*, 2005, Vol.16(5), pp.367-371 [Fackgranskad tidskrift]

Tillgänglig på Internet: <http://www.pitt.edu/~ic1/publications/iverson%20%26%20goldin-meadow%202005.pdf> [2017-06-12]

Kihlström, Sonja (2007) Att undersöka. I Björkdahl Ordell, Susanne & Dimenäs, Jörgen (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 226-246

Lindgren, Ulla & Modin, Laila (2012). *Barns tidiga språkutveckling: pedagogisk vägledning och bedömningsunderlag*. 1. uppl. Malmö: Gleerup

Läroplan för förskolan Lpfö 98. [Ny, rev. uppl.] (2016). Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publication?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwtpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf2442.pdf%3Fk%3D2442

Marshall, Chloë & Hobsbaum, Angela (2015). *Sign-supported English: Is it effective at teaching vocabulary to young children with English as an Additional Language*. *International Journal of Language & Communication Disorders*, September 2015, Vol.50(5), pp.616-628 [Fackgranskad tidskrift] Tillgänglig på Internet: <http://onlineibrary.wiley.com/lib.costello.pub.hb.se/doi/10.1111/1460-6984.12161/full> [2017-06-12]

Norling, Martina (2015). *Förskolan - en arena för social språkmiljö och språkliga processer* [Elektronisk resurs]. Diss. (sammanfattning) Västerås, Mälardalens högskola, 2015 Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mdh:diva-27362> [2017-06-15]

Svensson, Ann-Katrin (2009). *Barnet, språket och miljön: från ord till mening*. 2., omarb. uppl. Lund: Studentlitteratur

Svensson Höstfält, Sonja (2011). *Specialpedagogik*. 1. 1. uppl. Stockholm: Bonnier utbildning

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma

Säljö, Roger (2005) L.S.Vygotskij - forskare, pedagog och visionär. I Forssell, Anna (red.) (2005). *Boken om pedagogerna*. 5., [rev. och utök.] uppl. Stockholm: Liber, ss. 8-132.

Säljö, Roger (2014) Den lärande människan - teoretiska traditioner. I Lundgren, Ulf P., Säljö, Roger & Liberg, Caroline (red.) (2014). *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. 3., [rev. och uppdaterade] utg. Stockholm: Natur & kultur, ss. 251- 309

Tisell, Anneli (2009). *Lilla boken om tecken: som ett verktyg för kommunikation och språkutveckling*. 1. uppl. Lidingö: Hatten

Tonér, Signe (2016). *Tecken: ett verktyg för ökad kommunikation*. 1. uppl. Stockholm: Natur & kultur

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur

Westerlund, Monica (2009). *Barn i början: språkutveckling i förskoleåldern*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur

Öhman, Margareta (2003). *Empati genom lek och språk*. 2., [aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

BILAGA 2

Intervjufrågor

Hur länge har du arbetat i förskoleverksamhet?

Hur länge har du arbetat med barn i åldrarna 1-3?

Hur arbetar ni för att skapa en bra kontakt med barnen, så att de vill kommunicera?

Vilka möjligheter ges barnen att kommunicera utifrån sin förmåga/utveckling?

Vad behövs för en bra språkutveckling?

Berätta om hur ni arbetar med barns språkutveckling.. (..vilka metoder?)

(Har du hört talas om TAKK?)

Kan du berätta om hur du/ni använder TAKK i arbetet med barnen?

- I vilka situationer upplever du att ni använder TAKK mest?
- Varför tror du att det är i just dessa situationer?

Hur blev du introducerad till TAKK?

- Vet du hur länge det använts i er verksamhet?

Vilket är syftet med att använda TAKK?

Kan du ge ett exempel på hur barns språkutveckling utvecklas med hjälp av TAKK?

- Upplever du någon skillnad i barns språkutveckling sedan ni började använda TAKK?
- Kan du ge exempel på några situationer du minns.

Vid vilken ålder introducerar ni TAKK för barnen?

- Någon ålder där det används mer eller mindre?

Finns det några för- eller nackdelar med att använda TAKK? Kan du ge några exempel?

HÖGSKOLAN I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se